

Eulàlia Tort

Converses amb
Teresa Forcades

Col·lecció Retrats
Edicions DAU

Índex

1. Doctora Barcelona 5
 2. Déu és amor 17
 3. Guarir el cos i l'ànima 34
 4. Farmacèutiques: el fi mai no justifica els mitjans 53
 5. Opinions mèdiques 72
 6. El món d'avui 87
 7. Dones 108
 8. Jesús 121
 9. La necessària renovació de l'església catòlica 139
 10. El llibre de llibres 156
- Antologia de textos de la Bíblia 173

Tornem a la Teresa. L'Assumpta està una mica preocupada perquè la veu molt enfeinada. Les trucades al monestir per la Teresa no paren: gent que la vol conèixer, altres que la volen convidar a alguna conferència, n'hi ha de tots colors. Però crec que l'Assumpta prescindeix de tot plegat, ella simplement veu que la Teresa està una mica cansada i pateix per ella. Tot i això, em diu que és una dona molt forta, valenta i extremadament intel·ligent. Li encanten les xerrades sobre temes mèdics que els fa a la comunitat. Segons em diu, quan la Teresa ho explica, ho entén tot, per més complicat que pugui semblar.

A veure si és veritat, que quan parlem de medicina també els més neòfits ho podem entendre.

Tort Comencem pel principi, Teresa, perquè decideixes ser metgessa?

Forcades Sobretot té a veure amb la tradició familiar. La mare és infermera, l'avi matern era metge de poble i després el germà gran de la meva mare era traumatòleg. Aquelles van ser unes influències clares en la meva infantesa. Quan tenia deu anys, a l'Escola Pau Casals, un professor ens va preguntar què volíem ser de grans i jo vaig dir que infermera com la mare. El professor em va preguntar si no havia pensat mai a ser metgessa, i aquell va ser el primer cop que m'ho vaig plantejar. Després, durant els estudis secundaris, vaig descobrir que m'agradaven molt les matemàtiques. Vaig pensar a estudiar ciències exactes perquè sentia fascinació per la seva consistència teòrica, però vaig fer un discerniment: les matemàtiques m'aportarien la satisfacció intel·lectual més pura, però després calia trobar la professió i no hi havia massa més opció que ensenyar o continuar investigant tancada en un despatx. En canvi, la carrera de Medicina potser no em semblava tan estimulante perquè era més de memoritzar que de deduir, però tindria un vessant assistencial pel qual creia que tenia vocació.

Tort Vas determinar especialitzar-te en Medicina Interna. Per què?

Forcades No sóc especialment manetes i no m'atreia la idea d'operar un cos. El que més m'interessava era que algú vingués a la consulta amb una preocupació i jo pogués resoldre-la identificant-ne la causa. És una

feina que el primer que demana és escoltar el pacient, distingir el gra de la palla, quedar-te amb la informació essencial i després interpretar-ho tot, de manera que puguis oferir una solució que alleugi el patiment. Per mi la Medicina Interna és la que encara no atomitza el cos en especialitats mèdiques. No només et fixes en el pulmó, el ronyó, l'estómac, etc., sinó que mires la persona en la seva totalitat, deixant-te ajudar per l'especialista de cada òrgan quan ho necessites, però sempre amb una visió de conjunt.

Tort I després van venir les malalties infeccioses.

Forcades Jo les entenc com a una subespecialitat de la Medicina Interna. Sentia fascinació pel sistema immunitari, per aquest conjunt de mecanismes que protegeixen el nostre cos contra les malalties. El sistema immunitari dialoga amb el món exterior, s'encarrega de posar en contacte el cos i els seus processos interns amb la informació que li ve de fora, els agents externs. El cos reacciona davant els virus i els bacteris, hi parla. Em va fascinar aquella possibilitat d'interactuar amb l'entorn de manera que es restableixi la salut.

Tort Ara que parles de diàleg amb l'exterior del propi cos, i de visió global, sembla que la medicina occidental estaria parcel·lada, mentre que la medicina oriental, com la xinesa, sí que tindria una visió més global de la persona.

Forcades Això de distingir entre medicina oriental i occidental és una simplificació, no té sentit oposar-les en termes de millor/pitjor. Durant la carrera no estudiàvem res que tingués relació amb la medicina oriental. Jo ho vaig fer més tard, en el doctorat en medicines alternatives. El que m'ha fascinat més de la medicina tradicional xinesa és precisament la unitat psicosomàtica, és a dir, l'associació de les emocions a cadascun dels òrgans del cos. Per exemple, els xinesos associen la ira al fetge. També en la nostra llengua hi ha expressions, com «aquest no farà pedres al fetge» o «treu el fetge per la boca», que demostren que la saviesa popular vincula el fetge amb la ira. I així mateix per la resta d'òrgans. Els xinesos associen els pulmons amb la tristesa i resulta que en la nostra tradició, l'època romàntica és caracteritzada per uns personatges de novel·la en què tots són tuberculosos i lànguids. A la Xina, vinculen el cor amb l'eufòria. Per a

nosaltres, l'eufòria no és cap patologia, no és res negatiu, però en la consciència oriental la persona eufòrica és aquella que no té pau interior, la que va disparada. Sovint, entre els pacients tributaris d'infarts de miocardi hi ha els que anomenem personalitat de tipus A, els executius agressius, persones que van accelerades i que acostumen a patir del cor. Si pensem en l'estómac, els xinesos el vinculen a la preocupació, de la mateixa manera que nosaltres ho fem quan pensem en les llagues estomacals. I, per acabar, els ronyons, que a Orient associen amb la por, nosaltres tenim l'expressió «cobrir-se els ronyons» que vol dir precaució, protecció.

Tort Doncs sí que ens assemblem als xinesos! Per tant diríem que les emocions provoquen malalties?

Forcades No hem de ser reduccionistes: no crec que les emocions siguin la causa de totes les patologies, però és obvi que totes les patologies tenen un component emocional. És com aquell acudit que diu: «Quin és l'animal que menja amb la cua? Tots! Perquè no n'hi ha cap que se la tregui per menjar». Cal atendre sempre les emocions del pacient, i saber que existeix una associació entre determinats òrgans i determinades emocions pot ajudar a fer-ho.

Tort Per tant, els metges sou guaridors del cos i de l'ànima?

Forcades A mi em satisfà més pensar en una antropologia tripartida. No només hi ha l'ànima i el cos, hi hem d'afegir l'esperit. El cos és indissociable, és la part física que podem identificar amb les molècules i els àtoms. El vessant psíquic és el que associem al món emocional. I l'esperit apel·la al vessant espiritual en què també hi tenen cabuda les parts físiques i psíquiques de la persona. En el cristianisme és molt important la noció d'encarnació, la matèria té una dimensió sagrada. La part espiritual és la que vinculem amb la capacitat d'estimar des de la pròpia llibertat, amb la capacitat de responsabilitzar-se per la pròpia vida, i això només és possible amb una disposició del cos.

Tort I com canvia l'exercici de la medicina si tenim present les emocions?

Forcades Una de les conseqüències d'aquesta manera d'enfocar la medicina és adonar-se que la persona és protagonista tant del seu procés

de malaltia com de guarició. Ens podem limitar a dir-li a la pacient què ha de fer, i esperar-nos a que compleixi, però, a llarg termini, el veritable paper de la metgessa i del conjunt de l'equip sanitari sempre serà de suport, mai de protagonisme. Això ho sap qualsevol metgessa en exercici. Una cirurgiana pot operar i pensar que no li cal per a res la subjectivitat de la pacient. Però a una cirurgiana així, les pacients se li complicaran més que a una cirurgiana que tècnicament sigui igual de bona que ella, però a més tingui en compte que la pacient, abans que pacient, és persona. La metgessa ha d'estimular l'organisme des de fora i si ho fa comptant amb la pacient, està respectant la dignitat de l'altra, la reconeix com a persona amb capacitat de ser subjecte també en la malaltia.

Tort Però aquesta manera de plantejar-ho, ens podria portar a pensar que d'alguna manera les malalties ens les busquem, que som responsables de tenir-les.

Forcades Quan la vida enfila per aquestes línies difícils és quan adquireix més sentit. Crec que primer de tot s'ha d'evitar la culpabilització, no és veritat que la malaltia sigui culpa de la pacient tot i que ho preconitzin certes espiritualitats contemporànies. Això ja ho trobem al capítol 9 de l'Evangeli de Joan, quan Jesús i els deixebles es troben un cec de naixement (3). Els deixebles pregunten a Jesús: «Mestre, aquest home és cec de naixement. De qui és culpa? Qui ha pecat, ell o els seus pares?». I Jesús els contesta que cap dels dos. Això encara avui s'ha d'anar dient perquè si no hi ha una estigmatització de la persona malalta. Protagonisme sí, culpabilització no.

Tort Creus que reprimir els nostres talents, les nostres habilitats, allò que nosaltres som, ens pot fer patir malalties?

Forcades La medicina actual parla de psico-immuno-neurofisiologia. S'ha demostrat que el sistema immunitari s'inhibeix si tens una sèrie de dons o talents que no pots expressar. Per exemple, si tens una emoció negativa durant molt temps, com la frustració, estimules l'eix de l'estrès. El procés començaria amb un estímul a l'hipotàlem que va directe a les glàndules suprarenals. S'incrementa la secreció d'adrenalina i aquesta actua sobre el metabolisme del cortisol, que si es troba a uns nivells alts, inhibeix una sèrie de funcions com la immunitària. Per tant, si pel teu voltant corre

algun virus, segur que el pescaràs i en canvi pot ser que la persona que tens al costat, no ho faci. Ja veus que la causa de la malaltia és un virus, però amb això no n'hi ha prou. Avui la medicina contempla l'etiologia multicausal, és a dir, que hi ha una multitud de factors que convergeixen en la malaltia. Entre aquests factors moltes vegades hi trobem les emocions, i entenc la repressió dels dons d'una persona com a generadora de frustració. És diferent quan tu voluntàriament renunciïs a coses, per exemple una mare o un pare que renunciïn a certs aspectes de la pròpia projecció personal mentre creixen els fills. Però quan et tallen les ales es genera una tensió interior que pot provocar la disminució de la immunitat, més vulnerabilitat a les infeccions, la cronificació d'una contractura o dolors que tenen a veure amb la rigidesa musculoesquelètica.

Tort I tu has passat mai per un procés així?

Forcades Sí, parlo per experiència. Crec que és responsabilitat de cadascú prendre consciència de les pròpies necessitats profundes i procurar satisfer-les, sense esperar passivament que ho facin els altres. No estic parlant de capricis sinó de necessitats d'expansió intel·lectual, afectiva o espiritual. En relació amb aquestes necessitats profundes no s'hi val el victimisme: has de prendre'n responsabilitat i estar disposada a pagar el preu que faci falta. Conèixer la vida d'alguns sants com Francesc d'Assís ens ensenya que una persona tan lluminosa com ell pot acabar cega. És absurd afirmar que els cecs són cecs perquè no hi veuen bé en el sentit espiritual o profund.

Tort Ajudes les persones a alliberar tensions interiors?

Forcades Faig cursos d'una tècnica que s'anomena Tècnica d'Alliberament Emocional (EFT). Sovint intentem processar, des de la dimensió espiritual, coses que tenen a veure amb la dimensió afectiva. Per exemple, podem intentar pal·liar la manca de relacions a nivell humà amb una concentració en l'amor de Déu, que en aquest cas no seria bona. Ja ens diu Sant Joan que «qui no estima els altres als quals veu, no pot estimar Déu a qui no veu». En una comunitat religiosa es poden guarir les ferides psicològiques però està bé poder-ho separar, adonar-se que són dimensions diferents.

Tort I com s'aprèn a fer això?

Forcades De tècniques i recursos de creixement personal n'hi ha molts, el que és decisiu és que la persona s'adoni que té responsabilitat plena sobre la pròpia vida i el propi benestar. I que no té temps a perdre. Que confiï en els propis recursos, entre els quals també hi ha el de saber quan es necessita ajuda externa. Que no es deixi enredar. Que si la pròpia vida li sembla mediocre o poc interessant, no es conformi. Que corri a buscar allà on sigui, amb el risc d'equivocar-se, la font d'una felicitat més plena. Jo vaig aprendre al monestir alguns d'aquells recursos, com ara el mètode Tomatis o l'enneagrama. La Tècnica d'Alliberament Emocional me la va ensenyar una monja missionera, que va venir a passar uns dies a Sant Benet. Vaig fer la formació pertinent, combinant l'autopercussió de certs punts d'acupuntura amb una part més verbal, i vaig poder constatar que funcionava. Per exemple, suposem que tens una contractura que no s'acaba de guarir. Pot ser que el que hi hagi al darrere sigui un bloqueig energètic per qüestions emocionals. Cadascuna de nosaltres és una concreció única i insubstituïble de l'amor i la llibertat de Déu, i l'alliberament emocional és un procés que ens porta a deixar oberta la pròpia vida des de la confiança.

Tort Confiar en nosaltres mateixes?

Forcades A les cultures antigues entenien que la persona que volia viure en plenitud necessitava algun tipus d'aprenentatge seriós amb una mestra espiritual. Avui, en canvi, tendim a viure en un nivell molt superficial, com si tenir una vida plena ens hagués de sortir de natural, sense haver de fer cap esforç. Aquest treball personal que proposen les antigues mestres només el farien avui les persones que tenen problemes i van a la psicòloga. Aquesta concepció és molt negativa. Allò propi de la persona humana és construir-se a si mateixa, sabent que pot viure la vida a un nivell superficial o més a fons, fent un viatge que no només mira endins amb la introspecció sinó que també busca expandir-se cap enfora. Però per fer-ho se'ns demana una actitud conscient d'aprofundiment. En la nostra societat benestant s'ha perdut la noció de treballar la vida activament; és impossible restar passiu davant del món i pretendre al mateix temps aconseguir una vida plena. Una persona pobra que no té un plat a taula cada dia, activa el dinamisme de l'autoconsciència perquè si no vigila, es

quedarà sense menjar. En canvi, els que –almenys fins ara– hem trobat normal menjar tres cops al dia ens podem arribar a creure que hauríem de poder ser feliços sense esforç, però jo no conec a ningú que sigui feliç sense lluita, una lluita en què et plantejes objectius que t'activen a nivell més profund. Una lluita que en el fons és per adonar-te'n que l'essencial ja ho tens. Una lluita per deixar anar, per desprendre't.

Tort L'alliberament emocional pot fer-nos conscients dels nostres objectius vitals?

Forcades Sí, però l'alliberament emocional en cap cas seria una mena de superació del dolor, com si assolíssim el nirvana. Per mi l'alliberament emocional suposa plorar quan sigui hora de plorar i riure quan sigui hora de riure, deixar que les emocions flueixin, que la vida en tu flueixi, que no trobis ancoratges que et retinguin. Deixar anar les pors davant de tot el que no controlem. Quan les deixes, experimentes els impactes negatius de la vida i et fan mal, clar que sí. Però és que l'alliberament emocional passa per la vulnerabilitat, en cap cas es tracta de blindar-se. Jesús a l'hort de Getsemaní sua sang, plora i té angoixa. Això vol dir que la plenitud personal és compatible amb l'angoixa. Quan és moment de plorar, plores però sense retenir l'emoció en ancoratges antics no processats. L'alliberament emocional suposa prendre consciència que al llarg de la vida has viscut impactes emocionals que no has paït i que són com curtcircuits que romanen potencialment al sistema nerviós central: quan s'estimula una neurona se n'activen d'altres sense que tu ho vulguis, i no te'n surts. Es tracta d'anar obrint aquests curtcircuits per tal que davant un impuls determinat no tinguis una resposta automàtica en funció d'esquemes anteriors.

Tort Quan parles de curtcircuits, a què et refereixes exactament?

Forcades Imaginem per exemple una noia de vint anys que quan veu un senyor amb bigoti, li entra mal de panxa. Aquesta seria una reacció que podria resultar invalidant a la vida perquè segur que es trobarà amb moltes persones que porten bigoti. L'alliberament emocional es basa en la premissa que totes les emocions negatives tenen una causa raonable, encara que pugui semblar el contrari. I aquesta causa és sempre biogràfica. Les persones no som estúpides ni estem mal fetes, ens ha fet Déu i ens ha fet bé. Si quan

veus un home amb bigoti, et fa mal la panxa és que alguna cosa ha passat. Imaginem per exemple que aquesta noia quan tenia dos anys va passar un dia molta estona asseguda davant la televisió mentre els seus pares estaven en plena discussió matrimonial. Per no fer-li mal, els pares van decidir aïllar-la de la discussió posant-li una pel·lícula. Van a la cuina per discutir però com que els pisos no són gaire grans, la criatura ho sent tot. Comencen parlant fluix però la cosa puja de to. La criatura de dos anys no entén el que diuen però sent coses com «La nena qui se la quedarà?». Els nens copsen la tensió emocional dels pares. Porten una hora discutint i la pel·lícula ja ha acabat. Ara estan fent el telenotícies presentat per un home amb bigoti. La criatura hauria produït una associació pavloviana entre la imatge que està veient –l’home amb bigoti– i la tensió emocional –la discussió dels pares–. Des de la neuropsicolingüística d’això se’n diu àncora mental. És d’allò més lògic que tinguis mal de panxa si els pares criden. Has fet una associació lògica que difícilment recordaràs conscientment perquè només tenies dos anys, però el cos sí que la recorda i respon amb uns determinats símptomes físics a estímuls que en principi haurien de ser neutres i no haurien de provocar cap resposta. La Tècnica de l’Alliberament Emocional treballa amb l’impuls somàtic, toca una sèrie de punts d’acupuntura i aconseguix obrir aquesta associació, tot i que mai descobreixis d’on prové. De vegades, sí que recuperes el record però aquest no és l’objectiu, l’objectiu és obrir la persona cap a aquest espai on realment la seva part lògica i la seva part emocional puguin dialogar sense que una domini per sobre de l’altra.

Tort T’has aplicat a tu mateixa aquesta tècnica?

Forcades Sí, es tracta de recordar, fer una llista de vivències que has tingut i que et sembla que no les tens païdes del tot. Poden ser coses molt simples, com que a tercer de bàsica la Mariona et robés la goma. Això pot ser molt important perquè podria haver estat la teva primera experiència de traïció, i una traïció no és cap broma. Els nens quan juguen es formen, estableixen les bases de la seva estructura psíquica. Tots els actes de traïció que hauries viscut al llarg de la vida, d’alguna manera, reboten en aquest.

Tort Resulta sorprenent que una monja teòloga com tu em parli d’energies.

Forcades La regla de Sant Benet diu que «quan el monjo prega ha de mirar que el pensament estigui d'acord amb la veu» (cap. XIX). Podem fer coses amb la veu o amb el cos que afectin la nostra manera de pensar. No som només pensament. Som també cos. Realment l'espiritualitat cristiana és una gran desconeguda per a la mateixa societat cristiana, em fascina descobrir que es pot expressar tota la tradició amb paraules d'avui. És quan tens aquella sensació de pensar: «Però si això ja ho deien al segle XI!»

Tort Tu medites com ho fan els budistes?

Forcades Meditació formal no n'he feta mai perquè crec que meditar requereix deixar el cervell en blanc i a mi això no m'ha passat mai. Algunes estones sí que m'he quedat com submergida en Déu, sense poder pensar res, però ser conscient de deixar el cervell en blanc, mai.

Tort No medites però pregues. Què és la pregària?

Forcades Santa Teresa diu que si el que vols és pregar, només t'has d'imaginar que tens Jesús assegut al teu costat i que pots estar-te amb ell com estaries amb un amic. Així ho diu i a mi em va bé. També diu que al principi no t'espantis si et sembla una cosa forçada, si no saps què dir-li. Jesús sempre és al nostre costat, buscant vies de comunicació i per tant, segur que hi haurà una comunicació real. Això és la pregària cristiana, un diàleg.

Tort Cal pregar sempre? La pregària és guaridora?

Forcades Jo diria que sí, de la mateixa manera que necessitem menjar cada dia. Si no ho fem, hi ha processos que defalleixen. La millor comparació que puc fer és amb la relació amorosa: jo et puc dir que t'estimo molt, però si mai tinc temps per dedicar-te, és probable que no t'ho acabis de creure. Doncs amb la pregària passa el mateix: si te la saltes seria com no veure's, no alimentar-se. Per pregar t'asseus tranquil·lament, t'imagines Jesús al teu costat i no cal patir si el primer dia no tens gaire coses a dir-li, perquè la relació anirà prenent cos mica en mica. Amb el temps t'adones que es tracta d'una relació real, que no són només conceptes. És una relació i per tant cal dedicar-li temps, encara que al principi siguin només cinc minuts al dia.

Tort La vida és pregària?

Forcades Déu és amor i tot acte d'amor participa de la vida de Déu. Però precisament per la dignitat de la llibertat humana, cal reconèixer la pregària com un acte conscient.

Tort I què demanes a Déu?

Forcades Vaig descobrir, per sorpresa meva, que Déu ens ha fet en la coresponsabilitat, és a dir, som coredeemptors, és com si Jesús ens digués que sense nosaltres no pot. Aquesta és l'expressió de la vocació màxima de la humanitat: ser *copartners* de la creació, donar a llum (en el sentit de «parir en el món») Jesús, donar a llum Déu, donar sentit al món. Quan jo li demano una cosa bona a Déu, li permeto actuar en mi i en el món a través meu, d'acord amb els seus principis d'amor, de respecte i de no-violència. Déu ens ha promès que no ens envairà mai. Per això cal que li preguem, que li demanem allò que ell vol donar-nos des de sempre, perquè si nosaltres no ho volem no ens ho pot donar. En el fons vol donar-nos el seu Esperit, es vol lliurar ell mateix i només ho farà si el desitgem, si li demanem que vingui. És com una amant delicada. No es vol imposar. Déu ens dona la llibertat humana, la capacitat d'actuar conscientment i encara que no puguem arribar a tothom per les limitacions d'espai i temps, sí que podem intentar arribar a les persones que tenim a l'entorn.

Tort Té sentit que algú demani a Déu que el guareixi d'una malaltia?

Forcades Abans de ser detingut pels soldats romans, Jesús ens diu que tota pregària serà escoltada si està feta en el seu nom (4). «Feta en el meu nom» vol dir feta en la voluntat de l'Esperit, des de la voluntat de l'amor, des de l'obertura. Per tant, el malalt pot demanar la guarició si alhora afirma que el fonament de la seva vida és Déu. Sant Agustí deia que el cor està fet per al Senyor i que no descansarà fins que es trobi amb Ell. Quan t'adones d'això, segueixes volent curar-te de la malaltia però deixes l'última paraula en unes altres mans. El cristianisme, com l'ateisme, pren la responsabilitat total sobre el succeir del món, els cristians no som immobilistes que esperen que Déu ho faci tot. Al contrari, el mite del paradís o el jardí de l'Edèn ens mostra que al món hi ha la possibilitat radical que hi passin coses que Déu no vol.

Tort I per què les tolera?

4. Farmacèutiques: el fi mai no justifica els mitjans

Tort Les companyies farmacèutiques cometen crims?

Forcades Aquest és el títol d'un treball³ que vaig publicar l'any 2006 amb el Centre d'estudis Cristianisme i Justícia. El títol que vaig escollir no és metafòric sinó literal: gairebé la totalitat de les grans companyies farmacèutiques van ser processades i condemnades pels tribunals dels Estats Units durant el breu període que va de l'any 2000 fins al 2003. Per tant, són criminals d'acord amb les sentències dels jutges.

Tort De quins crims estem parlant?

Forcades No hem d'imaginar-nos que van pel carrer assassinant la gent. Em refereixo a l'ocultació interessada d'informació vital.

Tort Què vols dir?

Forcades Imaginem una empresa farmacèutica que està fent un estudi sobre la seguretat d'un medicament concret. El que et diré ara és un cas real: els laboratoris Merck van llançar al mercat un antiinflamatori anomenat Vioxx. Fent un estudi de seguretat, van constatar un excés d'infarts de miocardi entre els pacients que prenién aquest medicament. Quan parlo d'ocultació d'informació vital, em refereixo a un cas com aquest, en què hi ha una relació directa entre l'ús d'un medicament i l'aparició d'efectes secundaris, fins i tot mortals. La manipulació de la informació arriba quan redissenyen l'estudi per ocultar aquesta informació. Assumir els resultats de l'estudi hagués implicat

3. <http://www.fespinal.com/espinal/lilib/ct141.pdf>

que Merck hauria d'haver retirat el medicament del mercat amb la conseqüent pèrdua d'ingressos.

Tort Increïble.

Forcades El judici va demostrar que Merck ocultava les dades descaradament. La investigació del cas va concloure que Vioxx podia haver estat responsable de més de 27.000 morts per atac de cor entre 1999 i 2003. Per tant, queda clar que quan em refereixo als crims de les companyies farmacèutiques, ho faig en un sentit literal i és evident que l'administració pública també n'és responsable. Fixa't que aquest medicament va arribar al mercat perquè va comptar amb el vistiplau de l'agència nord-americana reguladora del medicament, la Food and Drug Administration (FDA).

Tort I quina va ser la condemna als laboratoris Merck? Suposo que no massa forta perquè encara avui és una de les farmacèutiques més potents arreu del món.

Forcades Van haver de pagar una suma de diners important però, és clar, res comparat amb què van guanyar comercialitzant Vioxx. Si ens posem cíniques diríem que a l'empresa li han sortit a compte les gairebé 30.000 morts que han provocat. I si seguim amb aquest exercici de cinisme, afegiré que Merck es va resistir a retirar el producte del mercat, mentre va durar el judici fent ús d'estratègies legals. Des que va arribar el primer requeriment fins que va acabar el procés van passar nou mesos. Durant tot aquest temps, els advocats de la companyia farmacèutica van estar fent malabarismes legals perquè el producte es pogués continuar venent, tot i el nombre de morts. Com veus, som en un nivell en què la vida humana no té cap valor.

Tort Em sembla impossible que el nostre sistema de salut no tingui maneres de comprovar que els medicaments que prenem no ens mataran. No existeixen aquests filtres? Com arriba un medicament fins a la farmàcia del costat de casa?

Forcades T'explicaré el camí que recorre un medicament en quatre etapes, veuràs que en totes elles hi ha motius per ser crític. El problema comença amb la formulació de la hipòtesi d'investigació, és a dir, la idea primera. Quan et plantejes una hipòtesi, pot ser que aquesta parteixi de les necessitats reals de les persones malaltes, o bé de les necessitats d'una

empresa per lucrar-se. La formulació de la hipòtesi de treball l'han de desenvolupar científics que poden ser dependents o independents. Com pots imaginar, la majoria de científics són dependents perquè treballen per a les mateixes companyies farmacèutiques que els fan investigar exclusivament sobre hipòtesis favorables als seus interessos econòmics. I això no és tot: s'han donat casos en què han inventat malalties.

Tort Malalties inventades?

Forcades L'any 1998, Pfizer, la principal companyia farmacèutica dels Estats Units, va comercialitzar la Viagra per al tractament de la disfunció sexual masculina. Doncs bé, després de l'èxit aclaparador en les vendes d'aquest medicament, van plantejar-se que potser caldria desenvolupar un producte similar per a les dones. El problema era que així com suposadament existia un criteri clar per parlar de disfunció sexual masculina –dificultats en l'erecció– en el cas de les dones, era molt més difícil de definir. Aquest és un exemple clar de creació d'una nova patologia en funció dels interessos de la indústria farmacèutica. La manipulació de la hipòtesi també es dona en els casos de les patents dels medicaments estrella, que estan a punt d'acabar. El que fan la majoria de companyies és convocar als seus científics per a que trobin un medicament que faci exactament el mateix o, si pot ser, que sigui una mica millor. La idea és no perdre vendes un cop acabi la patent del medicament, ja que a partir d'aquest moment es podrà comercialitzar com a genèric a un preu més raonable. Agafen un medicament que funciona, li modifiquen una molècula o dues per tal de poder-lo patentar de nou i el llencen al mercat. El problema és que aquest canvi mínim fet amb l'única intenció d'enriquir la companyia farmacèutica pot ser, per als pacients, font d'efectes secundaris invalidants o fins i tot mortals.

Tort Horrible. Què passa durant la segona fase del llançament d'un medicament?

Forcades Un cop tens formulada la hipòtesi, arriba l'execució de l'estudi. Primer has pensat com el vols fer i en funció de quins interessos; ara l'has de dur a la pràctica. D'aquesta segona fase voldria destacar el tema del consentiment informat.

Tort Vols dir com escullen les persones que faran de conillets d'índies?

Forcades Sí, moltes vegades la gent no és conscient del que representa participar en aquests estudis de medicaments nous. Com que el tema està més regulat, les farmacèutiques sovint fan estudis als països pobres on cometen grans injustícies. En primer lloc, perquè els voluntaris que hi participen només els donen tractament mentre dura l'estudi. Imagina que estan provant un medicament que funciona, doncs bé, un cop finalitzat l'estudi, les persones que els han servit de conillets d'índies es queden sense rebre el tractament. D'un dia per l'altre... S'ha acabat! L'empresa s'ha aprofitat d'aquestes persones, ja que gràcies a la seva col·laboració, traurà al mercat un medicament que l'hi aportarà grans beneficis i no és capaç ni d'assegurar que aquests malalts, de vegades nens o nadons, que els han ajudat, puguin beneficiar-se d'aquell medicament. I en segon lloc, la companyia pot decidir no comercialitzar el medicament a un país pobre perquè no li surt rendible, tot i que hagin estat els ciutadans d'aquest país els que han fet possible el llançament del medicament. Tot això són casos reals.

Tort Això és molt bèstia!

Forcades Imagina que estàs fent aquest estudi i comences a trobar efectes secundaris no previstos. Si seguim amb el cas de Vioxx dels laboratoris Merck, el que pretenien era llançar al mercat un nou producte, que substituís el seu antiinflamatori estrella perquè s'estava a punt d'acabar la patent. Ja hem dit que s'ha demostrat que mentre feien l'estudi, van constatar l'aparició d'efectes secundaris i van ocultar la informació. A continuació, van comercialitzar el producte fent una propaganda que destacava que Vioxx tenia menys efectes sobre l'aparell digestiu, ja que moltes persones patien molèsties d'estómac per sensibilitat a la mucosa gàstrica. Moltes d'aquestes persones van deixar el seu antiinflamatori habitual i van passar-se a Vioxx, i d'entre ells va haver-hi les més de 27.000 morts per infart de miocardi de què parlàvem abans.

Tort No hi ha cap entitat que es dediqui a certificar la seguretat dels medicaments?

Forcades Existeixen els comitès d'ètica que s'encarreguen de vetllar per la consistència ètica dels estudis, tant pel que fa a les hipòtesis

de fons com pel que fa a la seva execució, però els membres d'aquests comitès, cada vegada més, reben el sou de la indústria farmacèutica. Un cop fet l'estudi, els resultats s'han d'enviar a l'agència reguladora. En el cas d'Europa, a l'Agència Europea del Medicament (EMA); als Estats Units, la FDA. Però aquestes agències són corruptes. T'explicaré un cas: The Big Pharma és el lobby que representa els interessos de tota la indústria farmacèutica nord-americana. Doncs bé, aquests van pressionar l'agència del medicament perquè creien que trigava massa donar les aprovacions dels productes nous. Les grans companyies no podien esperar els deu mesos que trigava aquesta agència en pronunciar-se sobre un medicament, perquè els retardava el llançament del producte al mercat i, és clar, perdien diners. Aleshores les empreses van dotar l'agència amb més personal per a que poguessin tramitar els permisos amb més rapidesa. Per tant, els sous de les persones que han de certificar la validesa d'un medicament estan finançats per la mateixa indústria que produeix aquell medicament.

Tort Això també passa a Europa?

Forcades L'EMA està finançada en més d'un 75% per la indústria farmacèutica. Quan vaig estudiar el cas de la grip A, vaig descobrir que el grup d'experts que aconsellaven l'EMA sobre aquesta qüestió estava finançat al 100% per la indústria farmacèutica. El mateix passa amb l'Organització Mundial de la Salut (OMS), que rep més del 50% del seu finançament de companyies privades i no pas directament dels governs, com hauria de ser el cas.

Tort Això sempre ha estat així?

Forcades No, aquesta situació és producte dels últims deu o vint anys de polítiques neoliberals. Fins aleshores els països aportaven la contribució més significativa a l'OMS però amb la crisi, són les empreses les que la financen i ja se sap, qui paga mana. El problema és que es barregen els interessos econòmics privats amb la salut de la gent. La medicina és un dret que ha d'estar protegit sense manipulacions en funció d'interessos privats. La medicina no és un negoci per enriquir-se, amb això està dit tot.

Tort I què passa després de l'aprovació del medicament?

7. Dones

TORT Quan comença la teva defensa de la causa feminista?

FORCADES Fa un temps vaig publicar un llibre titulat *La teologia feminista en la història* amb què pretenia buscar veus de dones que fessin teologia en uns segles on el mot feminista encara no s'havia inventat. Pot fer la sensació que és un anacronisme perquè, evidentment, en el segle i ningú no s'anomenava a si mateixa «feminista»; aquest concepte neix a finals del segle XIX a França. Però el més interessant és que amb aquesta paraula no s'està descrivint un fenomen nou, sinó que el fenomen existia abans que existís el nom.

TORT Des de quan?

FORCADES Hi ha dones i també barons feministes des del mateix moment en què hi ha hagut societats patriarcals que, en funció únicament del gènere, han vedat a les dones l'accés a la presa de decisions, a la representativitat institucional, al sacerdoci o a qualsevol exercici de responsabilitat pública i privada. Sempre que s'han produït situacions de vet en funció del sexe, hi ha hagut una resposta de desacord per part de persones concretes. La modernitat aporta la idea de moviment polític, però el feminisme entès com a presa de consciència d'aquesta situació de desigualtat, el tenim documentat ja des de l'antiguitat i en diferents religions.

TORT En el cristianisme també?

FORCADES Gregori de Nazianz fou un bisbe del segle IV d. de C. considerat sant per l'església d'orient i occident. Té una homilia on constata que quan el baró peca contra la dona en el matrimoni –adulteri– no passa res.

En canvi, quan és ella la que peca li cau tot el pes de la llei. Gregori diu que és una injustícia i que això no és la voluntat de Déu. Per tant, ja aquest pare de l'Església del segle iv té una consciència feminista teològica: no només s'adona de la injustícia social sinó que ho argumenta des de la teologia.

TORT Però si ja al segle iv tenim aquesta situació de desigualtat...

FORCADES Gregori també es pregunta d'on han sortit aquestes lleis tan injustes. I, de la mateixa manera que certs corrents feministes contemporanis, dirà que el problema rau en el fet que les lleis estan fetes pels barons i per als barons. El mateix trobaríem en el budisme, et poso un exemple: la mare de Buda va morir en el part, així que qui el va criar va ser la seva tieta. Doncs bé, després que Buda tingui la il·luminació, ja compti amb molts seguidors barons i estigui madura la seva proposta espiritual, la tieta li pregunta: què hi ha de les dones? Per què no tenen cap paper? Resulta sorprenent la resposta de Buda que justifica l'exclusió afirmant que si les dones accedeixen a la il·luminació, el nirvana del conjunt de la humanitat es retardarà mil anys. Perquè després diguem que això de l'exclusió neix només en el nostre context cultural!

TORT I què fa la tieta? Quin nebot més desagrait!

FORCADES La tieta no accepta l'exclusió, es rapa el cap i amb 500 dones més s'instal·len a la porta del monestir reclamant el seu lloc. Jo diria que és la primera manifestació feminista de la història! Aquesta dona va tenir consciència feminista ja al segle v a. de C. iestic segura de que abans ja n'hi havia hagut d'altres. De la mateixa manera que sempre hi ha hagut aquesta pretensió d'establir una jerarquia entre barons i dones, sempre hi ha hagut persones d'ambdós sexes que s'hi han rebel·lat i que han somniat, i sovint han viscut en la seva vida privada la igualtat. De vegades, han estat personatges individuals aïllats però en altres ocasions s'han organitzat com va fer la tieta de Buda.

TORT A la Bíblia les referències a la dona no són precisament un crit a la manifestació per a la igualtat.

FORCADES Per als cristians, la Bíblia és un text inspirat per Déu, no pas dictat per Déu. Això vol dir que Déu parla al cor dels homes i aquests després d'intentar copsar el que Déu els vol dir, es posen a escriure. Per